

Standard for forskningsintegritet for UiO

o. Sammendrag:

Integritet i forskning er en sentral og grunnleggende målsetting for UiO. Forskningsintegritet kan oppsummeres som pålitelighet, ærlighet, respekt og ansvarlighet, og den omfatter «de grunnleggende prinsippene for forskning, herunder å definere kriterier for god forskningspraksis, å styrke forskningens kvalitet og pålitelighet, og å reagere adekvat på trusler mot eller brudd på forskningsintegritet.»¹

Forskningsintegritet viser i all hovedsak til forskningens interne normer, og utgjør en sentral del av forskningsetikken. Forskningsetikk omfatter også eksterne normer. Disse skal beskytte forskningsdeltakere gjennom samtykke, personvern, risikovurderinger m.m., samt sikre forskningens bidrag til samfunnsnytte og velferd.

Universitetet i Oslo etablerer en standard for forskningsintegritet for å tydeliggjøre hvilke normsett for forskningsintegritet som er relevante for universitetet og de ansattes virksomhet. Samlet uttrykker standarden hva som utgjør redelig atferd innen forskning. Den skal gjøres kjent for alle, danne grunnlag for opplæring og følges i planlegging, gjennomføring og ferdigstillelse av forskning.

På bakgrunn av standarden, gis følgende anbefalinger:

1. Forskeren har rett til å velge emne og metode for sin forskning. Forskeren og universitetet skal verne om forskningens frihet og uavhengighet.
2. Akademisk frihet er betinget av forskningens redelighet. Forskeren og universitetet skal sikre at sannhetsnormen følges i all forskning.
3. All forskning skal følge god henvisningsskikk. Opplæring i dette er en nødvendig forutsetning for å unngå alle former for plagiat.
4. Forskere skal vurdere og opplyse om interessekonflikter.
5. Vancouver-kriteriene fastsetter minstestandard for berettiget akademisk medforfatterskap for alle fagområder.
6. Forskere har rett til å offentliggjøre sine resultater og skal sørge for at slik offentliggjøring skjer. Det relevante forskningsgrunnlaget skal stilles til rådighet i overensstemmelse med god skikk på vedkommende fagområde.
7. Forskningsledere og veiledere skal gjøre sitt beste for å skape og etablere kultur for forskningsintegritet og etterlevelse, og være seg bevisst asymmetri i makt og posisjon.
8. All forskning skal bedømmes etter vitenskapelig kvalitet, ikke bare etter kvantitative mål.
9. Ved forskning som innebærer samarbeid på tvers av fag, institusjoner eller land, bør det inngås samarbeidsavtaler som også regulerer spørsmål om forskningsintegritet.

---

¹ All European Academies (ALLEA): The European Code of Conduct for Research Integrity. Norsk oversettelse
Europeiske retningslinjer for forskningsintegritet

1. Innledning

«Forskning er søken etter kunnskap fremskaffet gjennom systematiske studier, analyser, observasjon og eksperimentering.»²

Universitetet i Oslo (UiO) er et ledende universitet, og i Strategi 2030 er ett av målene å intensivere arbeidet med forskningsetikk og forskningsintegritet. Kunnskap om god forskningspraksis er en forutsetning for dette målet:

«En positiv og sterk forskningskultur tuftet på høye vitenskapelige standarder og idealer må ligge som premiss for all forskningsvirksomhet. Kunnskap og bevissthet rundt forskningsetiske normer er noe alle fagmiljø og alle nivå i organisasjonen må ivareta gjennom systematisk opplæring og kontinuerlig bevisstgjøring.»

UiO la fram en tiltaksplan for forskningsetikk i 2007 med en plattform for forskningsetikk i form av etablering av ti bud for god forskningsskikk. Det har siden vært en utvikling på området, og en rekke normer og retningslinjer for god forskningsetisk praksis har kommet til. I 2017 ble det lovfestet en plikt for forskere til å «opptre med aktsomhet for å sikre at forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer», jf. Lov 28. april 2017 nr. 23 om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven) § 4. Det ble tilsvarende lovfestet en plikt for institusjonen til å sørge for at forskningen ved institusjonen skjer iht. anerkjente forskningsetiske normer. Derigjennom er institusjonen pålagt ansvar for at kandidater og ansatte får nødvendig opplæring i anerkjente forskningsetiske normer, samt at alle som utfører eller deltar i forskning er kjent med anerkjente forskningsetiske normer, jf. lovens § 5.

De forskningsetiske normene er normer som i prinsippet eksisterer uavhengig av rettssystemet, men som kan inngå i rettslige normer. Dette gjøres ved at det i lovverket henvises til forskningsetiske normer, samt at det i lovverket også knyttes rettslige plikter, sanksjoner eller andre rettsvirkninger til etterlevelsen av de forskningsetiske normer. Forskningsetiske normer vil også kunne ha berøringspunkter mot rettsregler: dette gjelder for eksempel normer for medforfatterskap som har berøringspunkter med reglene om fellesverk i lov 15. juni 2018 nr. 40 om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven) § 8 og normene for god henvisningsskikk som har berøringspunkter med sitatretten og navngivelsesplikten i åndsverkloven.

Med forskningsintegritet menes i all hovedsak forskningens interne normer. Forskningsetikk er et videre begrep, som også omfatter eksterne normer for å beskytte forskningsdeltakere, som samtykke, personvern, risikovurderinger mm. Sentralt i denne delen av forskningsetikken er normene som regulerer medisin og helsefaglig forskning, som bygger på Helsinkideklarasjonen. I denne standarden avgrenses forskningsintegritet i forhold til denne delen av forskningsetikken. UiO har imidlertid etablert et kvalitetssystem for medisinsk og helsefaglig forskning, som

---

² ALLEA: Europeiske retningslinjer for forskningsintegritet.

tilrettelegger for at medisinsk og helsefaglig forskning kan gjennomføres i overensstemmelse med normsett for medisinsk etikk.

Begrepet forskningsintegritet omfatter «de grunnleggende prinsippene for forskning, herunder å definere kriterier for god forskningspraksis, å styrke forskningens kvalitet og pålitelighet, og å reagere adekvat på trusler mot eller brudd på forskningsintegritet.»³

Normene for forskningsintegritet er hovedsakelig utarbeidet av forskerfellesskapet, og vil være felles for alle vitenskapelige fagområder. Til sammen utgjør disse normene en felles profesjonell standard for alle forskere ved UiO innenfor forskningsintegritet.

De fagspesifikke forskningsetiske normene gjelder i tillegg innenfor de enkelte fagdisiplinene.

Innenfor *naturvitenskap og teknologi* er de fagspesifikke normene inntatt i De forskningsetiske komitéene: Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi fra 2016. Disse retningslinjene inneholder både generelle normer som gjelder forskningsintegritet og fagspesifikke normer.

Innenfor *samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* er de fagspesifikke normene inntatt i De forskningsetiske komitéene: Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi fra 2016. Disse retningslinjene inneholder både generelle normer som gjelder forskningsintegritet og fagspesifikke normer. Retningslinjene er under revisjon, og et utkast til reviderte retningslinjer har vært på høring.

Innenfor *medisin og helsefag*, fremgår de fagspesifikke normene i det alt vesentlige av Helsinkideklarasjonen, Oveidokonvensjonen og av helseforskningsloven. Videre er det gitt en rekke fagspesifikke normer for medisin og helsefag av Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag. Disse normene er ikke gjort til en del av standard for forskningsintegritet, da disse fagspesifikke normene gjelder *eksterne normer*, og således er en del av det videre begrepet forskningsetikk. For forskning innenfor medisin og helse, er det av den største betydning å anvende de fagspesifikke normene i forskning.

Det er i tillegg gitt en rekke normsett som ikke omtales her, da de er rettet mot fagspesifikke problemstillinger, og bare i begrenset utstrekning inneholder allmenne normer for forskningsintegritet.

Gjennom standarden påtar UiO seg et særlig ansvar for at de normene som inngår i denne skal være kjent og legges til grunn for forskningen ved UiO. Standarden har som formål å skape en felles forståelse av hvilke normsett som er «anerkjente forskningsetiske normer» og som alle ved UiO bør følge. Ved å ha et skriftlig grunnlag for hvilke normsett som alle bør følge, vil en kunne

---

³ ALLEA: Europeiske retningslinjer for forskningsintegritet.

skape gode kulturer for forskning ved UiO og derigjennom forskning av høyere kvalitet. UiOs standard for forskningsintegritet skal omfatte alle som forsker eller deltar i forskning ved UiO.

2. Omtale av normer inntatt i lover og normsett for forskningsintegritet som inngår i UiOs standard for forskningsintegritet

2.1 Innledning

Forskingsamfunnet har over lang tid hatt en tradisjon for selvregulering av forskningsaktiviteten gjennom skrevne og uskrevne normer for god vitenskapelig praksis. Forskningsetikkloven og forarbeidene til denne, Prop. 158 L (2015-2016) Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven), viser kun til at forskere skal følge anerkjente forskningsetiske normer.

Forskningsetiske retningslinjer som kan danne grunnlag for anerkjente forskningsetiske normer vil være generelle og fagspesifikke retningslinjer fra de nasjonale forskningsetiske komiteene (NEM, NESH og NENT). Videre vil det kunne være Vancouveranbefalingene og andre sentrale internasjonale retningslinjer. Meningsinnholdet i normene utvikles i hovedsak av forskersamfunnet selv og kan endre seg over tid. Etter at forskningsetikkloven trådte i kraft 1. mai 2017, har også flere normsett kommet til innenfor forskningsintegritet.

I den utstrekning normer for forskningsintegritet er lovregulert, vil pålegget om å følge normen følge av loven den er inntatt i. Lover som berører normer for forskningsintegritet er blant annet universitets- og høyskoleloven, helseforskningsloven, åndsverkloven, forvaltningsloven og forskningsetikkloven. I noen tilfeller innholdsbestemmer disse lovene også enkelte normer som bør kjennes. Sentralt er for eksempel reglene i åndsverkloven om lovlig bruk av andres åndsverk, og vilkårene for bruk. Videre er bestemmelsen i forvaltningsloven om habilitet sentral. Denne bestemmelsen suppleres av de etiske normene om interessekonflikter. Det forutsettes derfor kjennskap til disse lovene og aktuell regulering når forskningen skal skje innenfor rammen av disse lovene. I de tilfellene der dette er relevant for forståelsen av innholdet i normen, vil vi nevne det nedenfor under punkt 3.

I det følgende omtales normer inntatt i forskningsetikkloven, universitets- og høyskoleloven og forvaltningsloven om forskningsintegritet og ulike normsett for *forskningsintegritet* som bør inngå i en standard for forskningsintegritet for forskere ved UiO. Omtalen gis for å tydeliggjøre innholdet i normene for forskningsintegritet. Ved å utarbeide en standard for forskningsintegritet vil denne jevnlig kunne oppdateres dersom nye retningslinjer kommer til som er sentrale innenfor forskningsintegritet.

Lover som inneholder normer om forskningsintegritet som inngår i standard for forskningsintegritet for UiO er følgende:

- Lov 28. april 2017 nr. 23 om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven)
- Lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven)
- Lov 10. februar 1967 om behandlingssaker (forvaltningsloven)

Normsettene som inngår i standard for forskningsintegritet for UiO er følgende:

- De nasjonale forskningsetiske komitéene (FEK): Generelle forskningsetiske retningslinjer (2014)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT): Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi (2015)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH): Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora, juss og teologi (2016)
- Kunnskapsdepartementet: Nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler
- All European Academies (ALLEA): European Code of Conduct for Research Integrity
- World Conference on Research Integrity (WCRI) (2010). Singapore Statement on Research Integrity.
- World Conference on Research Integrity (WCRI) (2013). Montreal Statement on Research Integrity in Cross-Boundary Research Collaborations.
- International Committee of Medical Journal Editors. Defining the Role of Authors and Contributors (Vancouveranbefalingene).

Mye av forskningen som gjennomføres ved UiO får ekstern finansiering. Finansør vil kunne stille ulike krav for at finansiering skal gis, herunder etiske krav. Mottaker av finansiering må vurdere kravene som finansør stiller ut fra UiOs standard for forskningsintegritet før tilbudet om finansiering aksepteres. Etiske krav som inngår som standard vilkår fra finansør, er imidlertid ikke uten videre en del av standard for forskningsintegritet. Det er institusjonen som er part i avtaler med ekstern finansør, og som eventuelt aksepterer kravene.

3. Gjennomgang av sentrale normer innenfor forskningsintegritet

3.1 Innledning

Gjennomgangen og omtalen av hvilke normer inntatt i lover og hvilke normsett som skal inngå i UiOs standard for forskningsintegritet under punkt 2, er ment å bidra til å tydeliggjøre innhold i hva som regnes som «anerkjente forskningsetiske normer» i forskningsetikkloven. Disse normene og normsettene bør også inngå i opplæringen i forskningsintegritet ved UiO på alle nivåer.

Nedenfor redegjøres nærmere for noen sentrale normer som det kan være grunn til å ha en særlig oppmerksomhet på i opplæring og ved gjennomføringen av et forskningsprosjekt.

3.2 Akademisk frihet

Universitets- og høyskoleloven § 1-5 oppstiller prinsippet om akademisk frihet. Institusjonen skal fremme og verne om akademisk frihet. Institusjonen har faglig autonomi, og forskeren har en individuell frihet i å velge emne og metode for sin forskning eller sitt utviklingsarbeid. Dette er et grunnleggende prinsipp for organiseringen av og gjennomføringen av forskningen ved

Universitetet i Oslo. Den akademiske friheten innebærer både rettigheter og plikter. Rettighetene gjelder blant annet friheten til å velge forskningsobjekt, metode og publiseringsmåte. Disse rettighetene betinges av integritet og redelighet, herunder plikten til å respektere vitenskapens normer og etikk.⁴

3.3 Forskere skal opptre redelig og er forpliktet til å følge anerkjente forskningsetiske normer

Forskningsetikkloven er primært en lov om organisering av det forskningsetiske arbeidet. Forskningsetikkloven inneholder imidlertid flere normer som gjelder forskningsintegritet. Dette gjelder bestemmelsen i lovens § 4 om at forskere skal sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Bestemmelsen lovfester en plikt til å etterleve forskningsetiske normer i forskning. Lovens § 5 fastsetter at institusjonen har ansvar for nødvendig opplæring av kandidater. Forskningsetikkloven pålegger også forskningsinstitusjonene å etablere et system for håndheving av mangelfull etterlevelse av forskningsetiske normer etter forskningsetikkloven. Lovens § 6 pålegger forskningsinstitusjonene å behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, og § 8 stiller krav til innholdet i uttalelser fra forskningsinstitusjoner som gis i forbindelse med behandling av uredelighetssaker etter § 6, og inneholder en definisjon av begrepet vitenskapelig uredelighet.

Den grunnleggende norm for all forskning er sannhetsnormen. Å utvise redelighet i forskning innebærer å utvise respekt for sannhetsnormen i planlegging, utføring og publisering av forskning. Vitenskapelig uredelighet er de klareste brudd på sannhetsnormen, men å etterstrebe redelighet i forskning fordrer mer enn å unngå uredelig atferd. Det innebærer aktivt å fremme åpenhet, etterrettelighet og rettferdighet i forskningsvirksomheten.

Med vitenskapelig uredelighet menes «forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning», jf. forskningsetikkloven § 8 andre ledd.

Hva som ligger i begrepet forfalskning er nærmere angitt i lovens forarbeider, Prop. 158 L (2015-2016) Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven) under punkt 5.2.2.3. Med forfalskning menes blant annet «manipulering av forskningsmateriale, utstyr metoder, prosesser og å endre eller utelate data, beskrivelser, informasjon og resultater uten faglig begrunnelse.» Som eksempel nevnes en endring eller tilpasning av observasjoner og data slik at resultatet blir endret.

---

⁴ NOU 2020:3 Ny lov om universiteter og høyskoler

Med fabrikkering menes «blant annet oppkonstruering av data, beskrivelser, informasjon og resultater.» Eksempelvis gis det inntrykk av at undersøkelser eller forsøk er gjennomført uten at det er tilfelle.

Andre alvorlige brudd er ikke nærmere spesifisert

3.4 Nærmere om plagiat, sitat og god henvisningsskikk

Plagiatet er den hyppigst forekommende formen for *vitenskapelig uredelighet*. Med plagiering i forskningsetisk sammenheng menes «bruk av andres formuleringer, figurer, tabeller, resultater, ideer, metoder, prosesser og lignende, uten at dette angis og uten at kilden oppgis», jf. Prop. 158 L (2015-2016) Lov om organisering av forskningsetisk arbeid under punkt 5.2.2.3.

Det er når andres materiale presenteres som ens eget at plagiatet vil kunne oppstå. Plagiat kan forekomme i ulike former: den mest alvorlige formen er ren avskrift, men plagiat i forskningsetisk forstand kan også ha andre former som bruk av andres idéer, hypoteser, begreper, teorier, tolkninger, design, illustrasjoner mm. Å henwise til et annet arbeid tidlig i egen tekst, og deretter gjøre omfattende bruk av arbeidet uten henvisninger senere, kan også være plagiat, jf. *NESH* punkt 28.

Plagiatet i forskningsetisk forstand oppstår når den egentlige forfatteren eller opphavspersonen til materialet som benyttes ikke blir kreditert. Plagiatet er også et brudd på forskningens sannhetsforpliktelse, og anses som alvorlig i forskningsetisk forstand. I «God skikk. Om bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske framstillinger», Rognstad m.fl. beskrives plagiatet nærmere under punkt 5.4:

«Den rene avskriften uten henvisning er det som er lettest å se og forkaste som uredelig praksis, mens de andre variantene kan være noe vanskeligere å identifisere, eller det kan være noe vanskeligere å se hvor grensen går mellom eget og andres. I tilnærmet avskrift kan det dreie seg om å ha oversatt språket, endret verbets tider eller å ha gjort andre lettere omskrivninger der den opprinnelige teksten eller følges ganske nøye. Uten henvisning regnes også slike lettere omskrivninger som plagiat. Når det gjelder ideer, hypoteser, tolkninger, design osv. kan det være vanskelig å se hvor grensen går mellom eget og andres, eller hvor grensen går mot det som kan betraktes som allemannseie. I slike sammenhenger kan det være nødvendig å bruke skjønn, og da må ærlighets- og oppriktighetskravene holdes høyt av den enkelte, slik at en styrker bevisstheten om at andres ideer og funn ikke får framstå som om de er ens egne. Bente Alver og Ørjan Øyer gir i boka *Forskningsetikk i forskerhverdag* råd om å være generøs med referanser og faglig kreditt til mange typer bidrag fra andre. Det er etter utvalgets oppfatning et råd som en trygt kan søke å leve opp til både som forsker og forskningsformidler. Den redelige måten å skrive av andres tekst er å markere det som *sitat*.»

Forskning er en dynamisk prosess hvor vitenskapelige nyvinninger hele tiden bygges på allerede eksisterende viten, og på den måten drives vitenskapen framover. Å bruke andres data, metoder eller forskningsresultater er derfor legitimt og grunnleggende i forskning. Men det er fremstillingen i en vitenskapelig artikkel, bok eller konferansebidrag som må følge normene for *god*

henvisningsskikk slik at det tydeliggjøres hvem som har gjort hva, dette følger også av prinsippet i åndsverkloven om at opphaver skal navngis iht. god skikk.

Kravene til god henvisningsskikk til litterære kilder er beskrevet i *NESH* punkt 26 og i *NENT* punkt 4. Henvisningene skal gjøre det klart når en forsker bygger på kilder, på en måte som gjør forskningen etterprøvbart. De formelle reglene for henvisninger vil kunne variere mellom fagområder. Det understrekes samtidig at generøs bruk av sitater ikke er den eneste måten å forebygge plagiat på. Ofte kritiseres utstrakt sitatbruk av tidsskriftene som «et bidrag som ikke sier noe nytt». Av den grunn kan gjengivelse av innhold (parafraaser) med henvisninger være mer passende.

Ved bruk av *upublisert materiale* må forskeren være ekstra oppmerksom på at bruken er rettmessig, før det henvises til kilden på vanlig måte.

3.5 Habilitet og interessekonflikter

Forvaltningsloven inneholder i § 6 en bestemmelse om habilitet. At en person er «inhabil» innebærer at det foreligger omstendigheter som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet.⁵ Dersom en person er inhabil, skal han ikke delta i behandlingen eller avgjørelsen i en sak.

Bestemmelsen i forvaltningsloven § 6 lyder:

«En offentlig tjenestemann er ugild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse eller til å treffe avgjørelse i en forvaltningssak

- a) når han selv er part i saken;
- b) når han er i slekt eller svogerskap med en part i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søsken;
- c) når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar, fostermor eller fosterbarn til en part;
- d) når han er verge eller fullmektig for en part i saken eller har vært verge eller fullmektig for en part etter at saken begynte;
- e) når han leder eller har ledende stilling i, eller er medlem av styret eller bedriftsforsamling for
  1. et samvirkeforetak, eller en forening, sparebank eller stiftelse som er part i saken, eller
  2. et selskap som er part i saken. Dette gjelder likevel ikke for person som utfører tjeneste eller arbeid for et selskap som er fullt ut offentlig eid og dette selskapet, alene eller sammen med andre tilsvarende selskaper eller det offentlige, fullt ut eier selskapet som er part i saken.

Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nær personlig tilknytning til. Det skal også legges vekt på om ugildhetsinnsigelse er reist av en part.»

---

⁵ Eckhoff/Smith: Forvaltningsrett 10. utgave

Bestemmelsen får anvendelse for forskning ved offentlige forskningsinstitusjoner, og følgelig for de ansatte ved UiO. I juridisk teori fremheves at «hovedreglene om habilitet reflekterer viktige etiske krav til de som opptrer på vegne av forvaltningen». I hovedtrekk er det personlige egeninteresser og tilknytning i en sak som vil kunne føre til inhabilitet. Habilitetsreglene er satt til å sikre at forvaltningen ikke opptrer partisk i utførelsen og å skape tillit til at forvaltningen opptrer upartisk, også ved utførelse av offentlig forskning.

Med interessekonflikter menes en situasjon hvor økonomiske eller andre interesser har et potensial til å påvirke de faglige vurderingene⁶. («A conflict of interest is a situation in which financial or other interests have the potential to compromise or bias professional judgement.»)

Reguleringen av interessekonflikter vil i mange tilfeller være sammenfallende med reglene om habilitet, men slike konflikter kan strekke seg ut over forvaltningslovens krav til habilitet. Ved interessekonflikter vil normene gitt av De nasjonale forskningsetiske komiteene derfor supplere reglene i forvaltningsloven mht. vurdering og håndtering.

I Generelle forskningsetiske retningslinjer punkt 6, «Habilitet», oppfordres forskere til å vise åpenhet om relevante roller og relasjoner som forsker inngår i. Det oppstilles imidlertid ikke noe forbud mot interessekonflikter. Det som kreves, er at det utvises åpenhet og informeres om mulige interessekonflikter.

I *NESH* punkt 30, «Habilitet», pekes det på at kravet til å opplyse og vurdere interessekonflikter i forskning strekker seg lengre enn forvaltningslovens krav til habilitet. Årsaken til dette er at reglene om åpenhet om interessekonflikter ikke bare gjelder forskningens troverdighet, men også kravet om at forskningen skal være objektiv. I *NENT* punkt 18, «Forskningsinstitusjonen og den enkelte forskeren skal sikre åpenhet om mulige interessekonflikter», er det angitt hvilke forhold som vil kunne utgjøre interessekonflikter, og som det bør utvises åpenhet om: relevante økonomiske forhold, verv og annet arbeid i politiske, religiøse eller andre verdibaserte foreninger som kan tenkes å påvirke forskningen, samt i hvilken grad forskeren taler ut fra forskerrollen eller andre roller der det kan oppstå konflikt mellom mulige roller.

Det etiske kravet som oppstilles gjennomgående er at forsker og forskningsinstitusjon skal avdekke og vise åpenhet om mulige interessekonflikter knyttet til gjennomføringen av forskningen.

3.6 Forfatterskap og medforfatterskap

Forfatterskap er sentralt i utøvelse av forskning, og har særlig betydning for merittering, men har også akademiske og økonomiske konsekvenser. Forfatterskap innebærer også å kunne holdes

---

⁶ Danish code of conduct, punkt 6. Conflict of interest

ansvarlig for og stå til rette for innholdet og gjennomføringen forskningen i den vitenskapelige artikkelen⁷. For mange publikasjoner foreligger kun én forfatter.

Når flere har ytet bidrag til en vitenskapelig artikkel, oppstår behovet for vilkår for kreditering gjennom medforfatterskap: det er ønskelig for andre å få informasjon om hva bidraget til den enkelte medforfatter består i og det er ønskelig for bidragsyter å ha forutsigbarhet knyttet til hva som skal til for at bidraget skal krediteres ved medforfatterskap, gitt betydningen forfatterskapet har.

Forfatterskapsvilkårene som følger av Vancouveranbefalingene gjaldt opprinnelig vilkårene for å bli medforfatter av vitenskapelige artikler som skulle publiseres i medisinske tidsskrifter. Slik vilkårene er formulert, er det da ut fra hvilke bidrag som naturlig skal anerkjennes å krediteres gjennom medforfatterskap innenfor *medisinsk forskning*. Fra Vancouveranbefalingene punkt 2 Hvem er forfattere hitsettes⁸:

“I utgangspunktet kan fire kriterier definere rettmessig forfatterskap. Alle må være innfridd, slik det framgår av anbefalingene fra International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE):

1. Forskeren skal ha bidratt vesentlig til idé og utforming *eller* datainnsamling *eller* analyse og fortolkning av data; *og*
2. forskeren skal ha bidratt til utarbeiding av manuskript *eller* kritisk revisjon av publikasjonens intellektuelle innhold; *og*
3. forskeren skal ha godkjent den endelige versjonen før publisering; *og*
4. forskeren skal kunne stå inne for *og* holdes ansvarlig for arbeidet i sin helhet (om enn ikke nødvendigvis i alle tekniske detaljer) med mindre annet er spesifisert.»

De fire forfatterskapsvilkårene er nå bredt anerkjent av forskerfelleskapet og har utviklet seg til å bli en *felles standard* for medforfatterskap på tvers av fagdisipliner. Forfatterskapsvilkårene er inntatt i *ALLEA: Europeiske retningslinjer for forskningsintegritet* under punkt 2.7, samt i de nasjonale retningslinjene som er utgitt av FEK. I *Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi* er de fire vilkårene tatt direkte inn i punkt 5 Forskeren skal respektere andre forskeres bidrag og følge standarder for forfatterskap.

Det skal anføres at det kan være akseptabelt å oppstille tilleggsvilkår eller gjøre unntak innenfor bestemte fagområder.

I *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* er vilkårene inntatt i punkt 25 Medforfatterskap. I disse retningslinjene oppstilles imidlertid et *tilleggsvilkår* for å krediteres som medforfatter:

«I humaniora og samfunnsvitenskap er det imidlertid vanlig å stille krav om at medforfattere faktisk har bidratt til å utarbeide og ferdigstille manuskriptet. *Bare* de som faktisk har bidratt

---

⁷ Se Vancouveranbefalingene, punkt II Roles and Responsibilities of Authors, Contributors, Reviewers, Editors, Publishers, and Owners

⁸ Teksten er hentet fra NESH punkt 25 Medforfatterskap hvor de fire vilkårene er oversatt og inntatt.

til analysen og arbeidet med *selve* teksten til en vitenskapelig publikasjon, skal være oppført som medforfatter» (vår utheving)

Innenfor fagområder som fysikk og medisin (noen ganger med tusenvis av medforfattere) kan det gjøres *unntak* fra minstestandarden så fremt kriterier for forfatterskap er klarlagt og anerkjent av institusjon og fagområde. Det må imidlertid vurderes om ikke høyst spesialiserte bidrag bør anerkjennes under «Acknowledgement» slik Vancouveranbefalingene foreskriver.

Forskningsinstitusjonens ansvar er knyttet til opplæring av alle som deltar i forskning i normene som skal anvendes for å kreditere forfatterskap og medforfatterskap. Det er anbefalt i normene at forskerne tidlig i prosessen, særlig i større og i tverrfaglige forskningsprosjekter, blir enige om grunnlaget for forfatterskap, og om hvem som etter planen skal være medforfattere og i hvilken rekkefølge. Slike preliminare avtaler om forfatterskap bør samtidig være åpne, i den forstand at de må kunne revurderes og justeres der det forekommer endringer i forutsetningene for forfatterskap. Betingelsene for medforfatterskap og muligheten for endringer bør gjøres eksplisitte, og være en del av selve avtalen.

Dersom det skulle oppstå tvister rundt forfatterskap, vil det dessuten være et institusjonelt ansvar at det finnes mekanismer for tvisteløsning. Ved UiO er Vitenskapsombudet gitt mandat til å megle i slike tvister (før et manuskript er publisert). Komplekse tvister om forfatterskap vil kunne forelegges Forskningsetisk utvalg for vurdering, det vil særlig være aktuelt i tilfeller hvor artikkelen er publisert. Forskningsinstitusjonen har ansvar for å sørge for at anerkjente forskningsetiske normer etterleves etter forskningsetikkloven § 5 og har ansvar for å behandle det som en sak om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer etter forskningsetikkloven § 6.

3.7 Forskere har rett til å offentliggjøre sine resultater og skal sørge for at slik offentliggjøring skjer

For norske forskere, forutsetter universitets- og høyskoleloven at forskere sørger for å offentliggjøre forskningsresultater. Åpenhet rundt forskningsresultater øker forskningens troverdighet, og åpenhet rundt forskningens grunnlag gjør forskningen etterprøvbare. Åpenhet er derfor viktig for samfunnets tillit til forskningen.

At forskere sikrer at forskningen publiseres eller tilgjengeliggjøres er også en gjennomgående norm i de ulike normsettene som inngår i UiOs standard for forskningsintegritet, jf. punkt 2. I *ALLEA: Europeiske retningslinjer for forskningsintegritet* formuleres normen om publisering slik: «Forfattere sikrer at deres arbeid gjøres tilgjengelig for kollegaer på en betimelig, åpen, fullstendig og korrekt måte, med mindre annet er avtalt, og de er redelige i formidlingen til allmennheten og i tradisjonelle og sosiale medier».

Publiseringsnormen er ikke formulert som en plikt, men som en oppfordring til å sørge for at publisering eller tilgjengeliggjøring skjer. Normen sees i *NESH* punkt 40 Rett og plikt til offentliggjøring, også i sammenheng med at resultatene skal kunne etterprøves. Etterprøving av resultater vil bidra til en kvalitetssikring av forskningsresultatene. Normen for publisering må sees

i sammenheng med ansvaret for å formidle forskningsresultater: formidlingsoppgaven omfatter offentliggjøring av kunnskap og forskningsresultater.

Forfattere står i utgangspunktet fritt med hensyn til hvor et vitenskapelig arbeid skal publiseres eller tilgjengeliggjøres. Norges forskningsråd og EU krever imidlertid at publikasjoner som rapporterer forskningsresultater de har gitt finansiering til, skal publiseres i åpne kanaler.

I universitets- og høyskoleloven § 1-5 heter det at «det relevante forskningsgrunnlaget skal stilles til rådighet i overensstemmelse med god skikk på vedkommende fagområde». I ALLEA punkt 2.5 er det inntatt normer for databehandling- og håndtering, hvor det vesentlige er å sikre tilgang til data som er så åpen som mulig og så lukket som nødvendig. Forskningsdata skal oppbevares i en rimelig tidsperiode.

Unntaksvis publiseres eller tilgjengeliggjøres resultater fra forskning ikke, det kan dreie seg om at publisering vil kunne komme i konflikt med personvern hensyn mens det i andre tilfeller kan forekomme *utsatt publisering* av hensyn til ønske om patentering av forskningsresultater før de publiseres eller tilgjengeliggjøres, nasjonale sikkerhetshensyn eller en embargo⁹.

Særlig om Retningslinjer utarbeidet av Kunnskapsdepartementet om åpen tilgang
Regjeringen har som mål at alle norske vitenskapelig artikler finansiert av offentlige midler skal være åpent tilgjengelig innen 2024 og Kunnskapsdepartementet har fastsatt «Nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler». For forskere innebærer retningslinjene at de «skal undersøke mulighetene for å publisere sine artikler i åpne tidsskrifter og velge åpne tidsskrifter der det er faglig forsvarlig» og at artiklene skal deponeres i vitenarkiv senest ved publiseringstidspunktet. Ved UiO kan artiklenes deponeres og ev. tilgjengeliggjøres gjennom vitenarkivet DUO.

3.8 Forskningsledelse, herunder veiledning

Gjennom forskningsetikkloven er forskeres ansvar for å sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer lovfestet. Forskning forutsetter at den enkelte forsker tar et selvstendig ansvar for de forskningsetiske utfordringer som knytter seg til eget og/eller forskergruppens forskningsarbeid.

Hvordan *forskningsledere og veiledere* opptrer og gjennomfører forskning, setter standard for forskningskultur og etikk både for studenter og andre forskere. At forskningsledere og veiledere selv utviser integritet og etisk skjønn i sitt profesjonelle virke, er derfor en betingelse for å utvikle etisk bevissthet og kultur for forskningsintegritet ved UiO. Forskningsledere og veiledere må kjenne sitt særlige ansvar som veileder og rollemodell for yngre forskere, rette oppmerksomhet mot asymmetri i makt og posisjon, og være seg bevisst hvordan hun/han fremstår som en god forskningsetisk bevisst og handlende forsker. Etisk forskningspraksis vil ofte være preget av dilemmaer, tvil og usikkerhet om hva som er den beste etiske handlingsmåten. Den enkelte forsker

---

⁹ Embargo: tidssperre som settes av forlaget på hvor lang tid det må gå før man kan gjøre artikkelen tilgjengelig i et vitenarkiv, Jf. Universitetsbibliotekets forklaring til sentrale begreper knyttet til egenarkivering ved UiO.

har et selvstendig ansvar for å forvalte det forskningsetiske handlingsrommet og finne og kunne forsvare de valg og løsninger som skapes i forskningsarbeidet.

Prosjektleder og veileders ansvar er primært et ansvar for å sørge «for at alle i deres forskningsgruppe får tilstrekkelig opplæring og utdanning til å utvikle og utføre forskningsaktiviteten på en måte som fremmer en kultur for forskningsintegritet», jf. *ALLEA: Europeiske retningslinjer for forskningsintegritet* punkt 2.2. I *NESH* punkt 33 om Veileder og prosjektleders ansvar spesifiseres at gjelder gjennomføring av prosjektet, så vel som medansvar for formidling og ansvar for å avklare forskningsetiske utfordringer.

Nye forskningsområder og problemstillinger og nye forskningsmetoder skapes gjennom forskning og nødvendigvis bevisst og ansvarlig nytenkning om hvordan forskningsetikken skal praktiseres. Også her vil forskningsledere og veiledere måtte utvise skjønn og ta ansvar for å vise vei.

Ved UiO gir også Etiske retningslinjer for veiledere forventninger til hvordan rollen som veileder skal utøves, men retningslinjene har sine tydelige føringer i selve relasjonen mellom veileder og kandidat, og ikke noe tydelig fokus på forskningsintegritet. Retningslinjene peker imidlertid på et forskningsetisk forhold hvor det er viktig å ha en særlig oppmerksomhet, og det gjelder tilfeller hvor veileder ønsker å benytte kandidatens datamateriale i egne publikasjoner. I slike tilfeller blir det spesielt viktig å følge de angitte normene for forskningsintegritet.

3.9 Kvalitetsvurderinger

Med kvalitetsvurderinger forstås hvilke parametere forskningsresultater skal vurderes ut fra. I *ALLEA* er det forutsatt at kvalitetsvurderinger skal gjøres ved ansettelse og forfremmelse av forskere, jf. *ALLEA* punkt 2.1. Det innebærer at tidsskrifts innflytelsesfaktor ikke alene skal legges til grunn. Kvalitetsvurderinger vil dermed bidra til å fremme forskningsintegritet ved institusjonen.

3.10 Prosjektsamarbeid, herunder avtaler

En stor andel av forskningen i dag skjer gjennom forskningssamarbeid mellom forskningsinstitusjoner, og ofte på tvers av landegrensene. Forskningssamarbeid er i økende grad tverrfaglig.

En felles forståelse og tilnærming til de etiske, rettslige og økonomiske aspektene av samarbeidet bør etableres før oppstart. For det tilfelle at forskningssamarbeidet mottar ekstern finansiering, vil det utarbeides avtaler i forbindelse med tildelingen av finansiering. Et forskningssamarbeid som ikke mottar felles ekstern finansiering, eller som starter opp før finansiering er avklart vil likevel ha behov for at det inngås avtale om gjennomføring av prosjektet. Det er heller ikke alle avtalemaler knyttet til ekstern finansiering som inneholder en regulering av spørsmål knyttet til forskningsintegritet som vil kunne oppstå i prosjektet, og det anbefales derfor at det inngås en avtale om samarbeidet ved oppstart.

Et forskningssamarbeid er dynamisk, og en avtale som inngås ved oppstart av prosjektet, vil måtte endres underveis ettersom det oppstår endringer i prosjektet. Det kan være endringer av parter i prosjektet, at prosjektets omfang utvides eller endres mv. I slike tilfeller må det lages et tillegg til avtalen, eller dersom det er vesentlige endringer må det kanskje inngås ny avtale.

Alle parter i forskningssamarbeidet har ansvar for forskningens integritet. Avtalen bør derfor avklare et felles normsett for forskningsintegritet som skal gjelde i prosjektet, f.eks. *ALLEA: Code of conduct*, dersom det i hovedsak er europeiske deltakere eller *Singapore Statement on Research Integrity*, dersom det er deltakere fra Asia eller Amerika.

En samarbeidsavtale bør videre inneholde en regulering av bl.a. følgende forhold: forskningens formål, hvilken rammeloavgivning og ev. institusjonelle retningslinjer som får anvendelse, hvordan inntekter og kostnader i prosjektet skal fordeles, beskyttelse av immaterielle rettigheter, herunder forskningsresultater, publisering og forfatterskap, prosedyrer for håndtering av konflikter og mulige tilfeller av uredelighet.

Vedlegg 1:**Lover som inneholder normer om forskningsintegritet**

Lov 28. april 2017 nr. 23 om organisering av forskningsetisk arbeid

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-04-28-23?q=forskningsetikkloven>

Lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15?q=universitets-og-hoyskoleloven>

Lov 2. oktober 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=forvaltningslov>

Normsett som gjelder forskningsintegritet

Kunnskapsdepartementet: Nasjonale mål og retningslinjer for åpne tilgang til vitenskapelige artikler

<https://www.regjeringen.no/contentassets/ae7f1c4b97d34806b37dc767be1fce76/nasjonale-mal-og-retningslinjer-for-apen-tilgang-til-vitenskapelige-artikler.pdf>

De nasjonale forskningsetiske komitéene: Generelle forskningsetiske retningslinjer (2014)

https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/fek_generelle_retningslinjer.pdf

Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi: Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi (2015)

https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60124_fek_retningslinjer_nent_digital.pdf

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora: Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (2017)

https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf

ALLEA (All European Academies): The European Code of Conduct for Research Integrity (2017)

https://www.allea.org/wp-content/uploads/2019/01/ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2019_Norwegian.pdf

International Committee of Medical Journal Editors. Defining the Role of Authors and Contributors.

<http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/defining-the-role-of-authors-and-contributors.html>

World Conference on Research Integrity WCRI (2013). Montreal Statement on Research Integrity in Cross-Boundary Research Collaborations.

<https://wcrif.org/documents/354-montreal-statement-english/file>

World Conference on Research Integrity WCRI (2010). Singapore Statement on Research Integrity.

<https://wcrif.org/documents/327-singapore-statement-a4size/file>